

MUŞ'UN İLK KADIN MİLLETVEKİLİ, NERMİN NEFTÇİ (1924-2003)

Nevzat ERDOĞAN*

Özet

Türkiye’de kadınların yaşadığı sorunların çözüme kavuşturulmaya başlandığı ilk dönem Tanzimat Dönemi’ (1839-1976) dir. 1876 yılında Osmanlı’nın parlamenter sisteme geçiş yaptığı Meşrutiyet rejiminden Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar erkek egemen bir siyasal yapı mevcut olagelmıştır. Cumhuriyet’in ilanı ile inşa edilen yeni siyasal rejim, beraberinde kadına yeni siyasal haklar getirmiştir. Türkiye’de kadına ilk olarak 1930 yılında belediye seçimlerine katılma, 1933 yılında muhtar olma, 1934’te ise milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Verilen bu yeni haklar ile kadın, siyasal alanda iradesini temsil etme imkânı bulmuştur. Dolayısıyla 1935 genel seçimlerini daha önceki seçimlerden ayıran önemli fark bu seçimlere kadınların da katılmış olmasıdır. Kadınların bu katılımı hem seçme hem de seçilme şeklinde gerçekleşmiştir. Nitekim yapılan seçimler sonucunda on yedi kadın milletvekili Mecliste ilk defa temsil yetkisini almıştır. Yeni rejim kadını da siyasal hayata katarak, kendi yapısına uygun bir karar almıştır. Böylece kadın sorunlarının siyasal yapı içerisinde temsili daha da kolaylaşmıştır. Günümüzde, Türkiye’de kadının siyasetteki temsil gücü yetersiz olmakla birlikte bu durum yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. Siyasal hayata katılan kadınlardan biri de, Muş’un ilk kadın milletvekili ve aynı zamanda TBMM’nin de ilk kadın başkanvekili ve ilk kadın Kültür Bakanı olan, Nermin NEFTÇİ’ (Hayriye Ayşe Nermin NEFTÇİ) dir. Bu çalışmadaki temel gayemiz, Muş’ta iki dönem (1965-1973) milletvekili seçilen Nermin NEFTÇİ hakkında dönemin gazetelerini ve meclisteki konuşmalarını esas alarak Muş’un ilk kadın milletvekili hakkında bilgi vermektir.

Anahtar Sözcük: Kadın Milletvekili, İkinci Kadın Kültür Bakanı, Nermin Neftçi, Muş.

THE FIRST WOMAN POLITICIAN OF MUŞ, NERMİN NEFTÇİ (1924-2003)

Abstract

The first time, in Ottoman, when the resolution of the problems faced by women in our country is Tanzimat period (1839-1976) in which also intense westernization activities were seen. From constitutional regime that the Ottoman crossed to parliamentary system in 1876 till the first years of the republic a male-dominated political structure has always existed. New political regime built by the proclamation of the Republic has also brought with it new political rights for women. In Turkey, the rights to participate in the first muni-

* Öğr.Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu,
e-mail:n.erdogan@alparslan.edu.tr.

cipal elections in 1930, to be headman in 1933 and to be elected as deputies and selection in 1934 were given to women. By these new given rights, women have the opportunity to represent their will in political field. The crucial difference between general elections in 1935 and the previous elections is that the women participated in it. Women's participation has taken the form on both the selection and selected. Indeed, as a result of the elections, for the first time 17 women deputies had the authority to represent in Parliament. Taking women into political life, the new regime have taken a decision appropriate to its structure. This helps further issue of women's representation in political structures. Today, the power of representation of women in politics in Turkey are both discussed and thought to be small. One of the women participated in the political life is Nermin NEFTÇİ' (Hayriye Ayşe Nermin NEFTÇİ) who is Muş's first and only woman member of parliament and also the first woman vice-chairpersons of parliament and the first female Minister of Culture. The aim of our work is to give information about Nermin NEFTÇİ's (who was selected deputy in two periods (1965-1973) in Mus) studies in parliament and the news about her in that period's newspapers.

Keywords: Woman MP, Second Women Culture Minister, Nermin Neftçi, Muş.

1. Giriş

Kadınların siyasal yaşamda eksik temsili sorunu, özünde eşitlikten uzaklaşmış bir demokrasi ve yurttaşlık sorununa işaret etmektedir. Yirminci yüzyılın ilk yarısı itibariyle tüm dünyada kadınlar yasal haklarını elde etmiştir (Deniz, 2010: 2). Tarihte seçme ve seçilme hakkı feodalizmin yıkılması ile birlikte mülk sahibi erkeklere tanınan bir vatandaşlık hakkı olarak karşımıza çıkar. Fransız ihtilali sonrasında bu hak mülk sahibi olmayan erkeklere de tanınmıştır. Fransız İhtilali kadın hakları açısından bir dönüm noktası olmuştur. Fransa'da kadın hakları Bildirgesi yayınlanmış, 1789'da krala sunulan bir dilekçe ile oy hakkı ve kendilerini temsil hakkı istemişlerdir. 1793 de aynı istek yenilense de kabul edilmemiştir. Fransız ihtilali sırasında kadınlar da çalışmış bu hak arayışı diğer Avrupa ülkelerini de etkilemiştir (Konan, 2010: 160). Yirminci yüzyıla gelindiğinde bazı feminist akımların da sayesinde Batı ülkelerinde kadınlara toplumsal ve siyasal anlamda eşit birçok hak verilmiştir. Kuzey Avrupa ülkelerinde (Finlandiya, İsveç, Norveç) kadınlar 1900 lü yıllardan itibaren siyasal hayata katılmaya başladılar. İngiltere'de kadınlar 1. Dünya savaşı sonunda siyasi haklarını kazanırken, bu hareket daha sonra Amerika Birleşik devletlerinde kendini göstermiş ve Amerikan kadınları da 1919 yılında seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır (Konan, 2010: 160-161).

Kadın hareketi 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğun bir şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanırken Osmanlı'nın hukuk ve eğitim alanındaki yaptığı dönüşümler de kadının ev mekanının dışına çıkmasını sağlamış, siyasallaşmasını ve örgütlenmesini de teşvik etmiştir (Çaha, 1996: 10). Türkiye'de kadın hareketi, II. Meşrutiyet'in getirmiş olduğu toplumsal ve kültürel değişim ile bir paralellik göstermektedir. Kadın sorunları Osmanlı toplumunda edebiyattan basına, parti programlarından düşün akımlarına kadar

pek çok alanda kendini göstermiştir (Arıkoğlu ve Türk, 2012: 34). Osmanlı' da Meşrutiyet döneminde başlayan kadının temsili sorunu Cumhuriyet'e taşınmış önemli bir sorundur. Cumhuriyet döneminde kadınlar partileşerek meclis çatısı altında veya meclisin dışında siyasette söz sahibi olmak istemişlerdir. 15 Haziran 1923'te "Kadınlar Halk Fırkası" adıyla bir parti kurdular. Bu sırada henüz ilk siyasi oluşum Cumhuriyet Halk Fırkası ortaya çıkmamıştı. Kadınlar Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan daha iki ay önce kendi partilerini kurmuş oldular (Argunşah, 2002: 56). 1924 yılında "Türk Kadınlar Birliği" adı altında, kadınları sosyal ve siyasal haklara sahip bir konuma getirmek amacıyla bir dernek kurulmuştur. Türk Kadınlar Birliği daha sonra 1935 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi ile derneğin amacına ulaştığını söyleyip kendi kendini feshetmiştir (Konan, 2010: 166). Türkiye'de kadının temsiliyeti sorunu aşama aşama çözülmeye çalışılmış bir sorundur. Kadınlar sırasıyla 1930 yılında belediye seçimlerine, 1933'te Muhtarlık seçimlerine ve 1934'te de milletvekili seçimlerine katılma hakkı elde etmişlerdir. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanıyan ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda değişiklik öngören teklif, Malatya milletvekili İsmet İnönü ve 191 milletvekilinin teklifi ile 5 Aralık 1934 tarihinde kabul edilmiştir. 8 Şubat 1935 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinde Meclis'e girmeye hak kazanan on yedi kadın milletvekili, 1 Mart 1935'te Parlamento'nun ilk toplantısında yerlerini almışlardır (Gökçimen, 2008: 22). İlk kadın milletvekilleri meclisin görev süresi boyunca kendilerinden beklenen mücadelecî tavrı sergileyememişlerdir. Osmanlı devlet sisteminden geriye kalan geleneksel anlayışı bir anda yıkmak kolay olmamıştır. Buna kadınların toplumsal hayatta soyutlanmışlığından ileri gelen deneyimsizliğin de etkisi olduğunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır (Duroğlu, 2007: 130).

Tablo 1: TBMM 5. Dönem İlk Kadın Milletvekilleri (1935 -1939)

Adı ve Soyadı	İli	Adı ve Soyadı	İli
Mebrure Gönenç	Afyonkarahisar	Fakiye Öymen	İstanbul
Hatı (Sati) Çırpan	Ankara	Benal Arıman	İzmir
Türkan Örs Baştuğ	Antalya	Ferruh Güpgüp	Kayseri
Sabiha Gökçül Erbay	Balıkesir	Bahire Bediz Morova Aydilek	Konya
Şekibe İnsel	Bursa	Mihri Bektaş	Malatya
Hatice Özgener	Çankırı	Meliha Ulaş	Samsun
Huriye Öniz Baha	Diyarbakır	Esmâ Nayman	Seyhan
Fatma Memik	Edirne	Sabiha Görkey	Sivas
Nakiye Elgün	Erzurum	Seniha Hızal	Trabzon

Kaynak: Gökçimen (2008: 23).

Muş, ilk olarak Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 yılında il oldu. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Muş ve Bitlis illerinin idari bağıllık durumunda zaman zaman değişiklikler olmuştur. Bu bağlamda 30 Mayıs 1926 tarihinde bir kanunla Bitlis iline bağlanan Muş ili, 2 Haziran 1929 tarihinde yeni bir kanunla il haline getirilerek, bu kez Bitlis ili de ilçe olarak aynı kanunla Muş iline bağlanmıştır. 4 Ocak 1936 tarihinde Bitlis yeniden il haline getirilerek Muş ilinden ayrılmıştır (Türk İdareciler Derneği, 2012:131). Bu değişken siyasi taksimata rağmen aslında Muş ili siyasi temsilliyet açısından bir aksama yaratmamıştır. Milli mücadele döneminde Ankara'da 23 Nisan 1920 tarihinde toplanan ilk mecliste 7 milletvekili tarafından temsil edilmiştir. Bunlar; Abdülhamit Ertan, Hacı Ahmet Hamdi Bilgin, İlyas Sami, Kazım Dede, Mahmut Sait Yetgin, Osman Kadri Bingöl ve Rıza Kotan'dır (TBMM Albümü, 2010: 52-53). Daha sonraki yasama dönemlerinde de Muş'u temsilen birçok milletvekili seçilmiştir (Çağlayan, 2014: 112-130). Temsili demokrasi örneğinin yaşandığı Türkiye'de, Muş ilinde ancak 1965 yılındaki seçimler sonucu ilk defa bir kadın milletvekilinin meclise girdiğini görmekteyiz.

1965 yılındaki seçimlerde Meclise giren 448 Milletvekilinden sadece 8 tanesi kadındır. Sayıya bakıldığında kadın iradesinin meclisteki sınırlı temsiliyeti hemen dikkat çekmektedir (Bkz. Tablo 2). Kadın iradesinin siyasal karar alma mekanizmasındaki bu yetersiz temsiliyeti, doğal olarak kadın eksenli çözüm seçeneklerini de azaltmıştır. Kadının yer almadığı karar mekanizmalarında kadın sorunlarına duyarlılık yeterince oluşmamakta; bu sorunların bilincine varılamamakta, dolayısıyla kadının statüsünü yükseltecek etkin çözümlere ulaşılamamaktadır. Bütün bunlar göz önünde tutularak, özellikle son 20 yıldır, dünyanın çeşitli ülkelerinde kadınların siyasal yaşamda gereğince temsil edilmelerini sağlayacak destek politikaları oluşturulmakta; uluslararası sözleşmelerle "cinsler arası eşitlik", "pozitif ayrımcılık" ve "özel önlemler" kavramları ulusal hukuk düzenlemelerine aktarılmaya çalışılmaktadır (Gökçimen, 2008: 8). Demokraside, iktidarın bireylerin yaşamı, toplumun, ülkenin geleceği için vereceği kararların meşru olabilmesi için, bu kararlardan etkilenenlerce seçilmesi ve onların tercihlerini yansıtmaları temel ilkedir. Bu ise herkesin seçme hakkına sahip olmasını ve siyasi karar organlarında toplumun dengeli temsil edilmesini gerektirir (KA-DER, 2005: 10).

Tablo-2: 1935-2011 Arası Kadın Milletvekillerinin Meclisteki Dağılımı

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kadın Milletvekilleri (1935-2011)		
Seçim Dönemleri	Kadın Milletvekilleri	Yüzde (%)
1935-1939	18	4.5
1939-1943	15	3.7
1943-1946	16	3.7
1946-1950	9	1.9
1950-1954	3	0.6
1954-1957	4	0.7
1957-1960	7	1.1
1961-1965	3	0.8
1965-1969	8	1.8
1969-1973	5	1.3
1973-1977	6	1.5
1977-1980	4	1.4
1987-1991	6	1.3
1991-1995	8	1.8
1995-1999	13	2.4
1999-2002	23	4.2
2002-2007	24	4.4
2007- 2011	50	9.1
2011-.....		14.1

Kaynak: Arıkoğlu ve Türk (2012: 44)

Türkiye’de 1934 yılında seçme ve seçilme hakkına sahip olmuş kadınlar, o günden bugüne kadar siyasi karar organlarında yok denecek kadar az oranda temsil hakkı elde etmişlerdir. Bu anlamda düşünüldüğünde Muş’ta söz konusu dönemde bir kadın vekilin seçilmesi oldukça önemlidir. Neftçi, Muş’tan halkın doğrudan seçtiği bir vekil değildir. Türkiye de ilk defa 1965 genel seçimlerinde uygulanan Milli Bakiye seçim sistemi ile seçilmiştir. Milli Bakiye seçim sistemi; Ülkemizde de iki defa uygulanan seçim sisteminde. Partilerin aldıkları oylar milletvekili sayısına bölünerek Milli seçim sayısı bulunur. Bu sayıyı tamamlayan parti milletvekili çıkarır. Eğer partinin aldığı oylar artarsa bir başka ildeki aldığı oylara eklenerek o ilde adı geçen parti milletvekili çıkarır. Oyların boşa gitmemesi bağlamında düşünülen bir seçim sistemidir (Yozgat ve Zabun, 2009: 82). Milli bakiye sistemi sadece 1965 milletvekili ve 1966 Cumhuriyet Senatosu Seçimle-

rinde uygulanmıştır (Tuncer, 2006: 169). Neftçi, bu uygulanan seçim politikası sonucu bir kez seçilmiş daha sonraki genel seçimde ise yaptığı çalışmalar ile halkın takdirini kazanmış ve yeniden seçilmiştir. Hatta bu ilk kadın vekilden sonra Muş'ta günümüze kadar başka bir kadın vekilin seçilmemiş olması da Nermin Neftçi'nin bu başarısına olan ilgimizi daha da arttırmıştır. Bu durum ile ilgili haberlerden biri Milliyet Gazetesi'nde Abdi İpekçi tarafından yazılmıştır. Haber şöyledir: Neftçi, 1965 seçimlerinde CHP'nin milli bakiyeden Meclise soktuğu bir milletvekilidir. Bir rastlantı sonucu bu milletvekilliği Muş'a isabet etmiş ve yanılmıyorsak Nermin Neftçi'nin, Muşla ilgisi bu rastlantı sonucu kurulmuştur. Bildiğimiz kadarı ile Neftçi geçen dört yıl içinde zamanını Ankara ve İstanbul'dan çok Muş'ta geçirmiş, ili köy köy dolaşmış, halkla yakın ilişki kurmuş, derterine yardımcı olmaya çalışmıştır. Bu çalışmalar semeresini vermiş, Muş'lular, dört yıl önce adını dahi duymadıkları İstanbullu bir hanımı milletvekilleri olarak benimsemişler, bu defa ona oylarını seve seve vermişlerdir (Milliyet, 14.10.1969: 11). Demek ki çalışana oluyor... CHP, her ilde Nermin Neftçi gibi çalışan adaylar, yöneticiler bulunca, halktan kopuk bürokratlar ekibi olmaktan çıkınca beklediği asıl artışı sağlayabilir (Milliyet, 14.10.1969: 11).

Nermin Neftçi'nin, Muş'tan Milletvekili olma süreci şöyle gerçekleşmiştir. Yine, Milliyet Gazetesi'nde yer alan habere göre: Neftçi, yapılan ön seçimde seçilemedi. CHP Genel Merkezi kontenjanından Parti Meclisi tarafından Muş Milletvekili ilan etmiştir (Milliyet, 22.10.1965: 5).

Neftçi, aynı zamanda Meclis başkan vekilliği görevini yürüten ilk kadın temsilci-dir. Bu görevdeyken, Türkiye İşçi Partisi'nden Milletvekili olan ve dokunulmazlığı ilk kaldırılan milletvekili olan, Çetin Altan'ın Meclis çatısı altında linç edilmesi girişimini önlemiştir (Milliyet, 23.08.2003: 4).

Neftçi, Yaşar Kemal'in il kitaplıklarında bazı yazarların eserlerinin yasaklanması üzerine 100 Temel Eser Danışma Kurulu üyeliğinden istifa ettiği dönemde Kültür Bakanı görevini yapmaktaydı (Milliyet, 12.01.1975: 10). Tam da kadının sorunları ve bu sorunlar içerisinde yer alan temsiliyet sorunun çokça tartışıldığı günümüzde, Nermin Neftçi ve meclis çalışmaları hakkında vereceğimiz bilgilerin önemi daha da artmaktadır. Özellikle meclis çalışmalarına yoğunlaşmamızın nedenlerinden bir tanesi de kendisine verilen temsiliyet hakkına nasıl sahip çıkmaya çalıştığını göstermektedir.

2. Nermin NEFTÇİ'nin Hayatı

Tam adı Hayriye Ayşe Nermin olan Muş'un ilk kadın milletvekili 1924 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Recep Bey, Annesi Emine Müzeyyen Hanımdır. İlk ve ortaokulu İstanbul'da, liseyi Ankara Kız Lisesi'nde okudu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra serbest avukatlık yaptı. Sınıf arkadaşı Nizamettin Neftçi ile evlendi. Eşi Nizamettin Neftçi ile 4 Kasım 1950 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'ne üye olmuştur

(Neftçi, 1997: 11). Neftçi önce Eminönü ocağının kadın kolu başkanlığını yaptı, daha sonra ana kademesinde yani İstanbul İl Yönetim Kurulu üyeliğinde yer aldı. Neftçi, ana kademedeki görev alan ilk kadın oldu. Eminönü ilçesindeki başarılı çalışmalarının ardından il yönetimine geçti. Daha sonra Eminönü CHP ilçe başkanı oldu. 1965 yılında milletvekili gösterilen Muş'a, Haydarpaşa'dan trene binerken arkadaşlarının Muş türküsü ile uğurladığı, Nermin Neftçi, 1965 genel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden Muş Milletvekili seçildi. 1969 yılında Muşluların arzusu üzerine adaylığını Muş ilinden koydu ve Doğu illerinden genel oyla seçilen ilk kadın milletvekili oldu (Milliyet, 21.08.2003: 11). Parti meclisi üyeliği, Merkez Yönetim Kurulu ile Grup Yönetim Kurulu üyeliklerinde bulundu. Millet Meclisi'nin 53 yıllık tarihinde seçilen ilk kadın başkanvekili Neftçi, Meclis'i yöneten ilk kadın olarak Türk siyasi tarihine geçti (Milliyet, 10.05.1973: 1). TBMM Başkanvekili seçilen Neftçi 1973 yılı genel seçimlerine katılmadı. Sadi Irmak'ın 1974 yılı sonunda kurduğu 38. Cumhuriyet hükümetinde Kültür Bakanı olarak atanmış ve güvenoyu alamayan bir hükümetin bakanı olarak, yeni hükümet kuruluncaya kadar dört ay on dört gün Kültür Bakanlığı görevinde bulunmuştur (Milliyet, 18.12.1983: 9). Türkan Akyol' dan sonra bakanlık görevinde yer alan ikinci kadın bakan olmuştur. 1950'den 1958 yılına kadar Kerkük'te yaşamıştır. Kerkük izlenimlerini ve Türk Forklörünün memleket dışındaki bir toplulukta nasıl yaşadığını ve temsil kabiliyetini güzel bir Türkçe ile anlatan "Kerkük'te Bulduklarım (O Yakadan Bu Yakaya)" adlı kitap çıkarmıştır (Milliyet, 02.04.1957: 3). Neftçi'nin, çeşitli gazete ve dergilerde makalelerinin yanı sıra, siyasal anılarını topladığı "Demokrasinin Kilit Taşı - Anılar" isimli kitabının gelirini Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TESAV) ve Sekiz yıllık eğitime bağışlayan Neftçi, bu kitabında CHP örgütünde, Parlamentoda ve görev aldığı hükümetteki anılarını değerlendirmiştir (Milliyet, 20.02.1968: 1). Neftçi, 20 Ağustos 2003'te geçirdiği kalp krizi sonucu Bodrum'da vefat etti (Milliyet, 21.08.2003: 11).

Neftçi, Muş'a ilk gelişini kendi cümleleri ile şöyle aktarmaktadır: " (...) Dağlar tepeler, derin vadiler, ovalar, ovaları aşıyordu tren, Doğu Anadolu'nun içinden, "Muş göründü..." dediler. Oğlumla pencereye koştuk. Alaca karanlıkta uzaktan kör kandiller gibi yanan seyrek seyrek ışıkların bir ilin görüntüsü olacağına inanası gelmiyordu insanın. İstanbul'un Silivri'si, Çatalca'sı bile değildi bu görünüm. Tren Muş İstasyonu'nda durdu, indik. Bir kalabalık grup kımıldıyordu. Kimse ne oğluma, ne de bana bakmıyordu. Bir ara bir milletvekili sözü çalındı kulağımıza.

- "Siz kimi arıyorsunuz?" dedim.

- "Milletvekili hanım gelecekti."

- "Benim." dedim. Hemen çevremi sardılar.

- "Vayy... Sen hoş gelmişsen." diye elime sarılıyordu herkes. İl Başkanı, İlçe Başkanı, üyeler, Gençlik Kolu Başkanı. Bizi bir jipe aldılar. İstasyonla şehir arası epeyce çeker. Tenha sokaktaki bir dükkanın önünde durduk. İl binasıymış. Ortada asılı 150'lik bir am-

pul o kadar az yanıyordu ki insanların yüzünü zor seçiyordunuz. Voltaj hep böyle düşük olurmuş.

- “Kusura bakma.” dediler. “Biz daha yaşlı bir hanım bekliyorduk.”
- “Bana otel, han, bulun oğlumla kalabileceğimiz.”
- “Otel hazır, sen karışma...”

Bitişikteki kahveden çaylar geldi. Oda dolmuştu. Nasıl seçildiğimi, adayları olmadığım halde Muş’a nasıl geldiğimi kısaca anlattım. Çoğu yüzüme merakla bakıyorlardı. Hiç görmedikleri bir şeye bakar gibiydiler. Akvaryumdaki Japon balığına benzettim kendimi. Muş’lulardaki bu merak uzun süre kaldı ve beni kabullenmelerine yardımcı oldu sanırım. 8 yıl milletvekilliğini yaptığım Muş’un hiç bir yerinde bir gece bile otelde kalmadım. O akşam, daracık sokaklardan yürüdük, Minare Mahallesi’ndeki Abdullah Bakayaların evine geldik. İçinde bir musluğun durmadan, şakır şakır aktığı bir avludan geçip yukarı kata çıktık. Ben yaşta, zayıf nahif, başörtüsü çenesinin altından sıkılmış bir hanım, güler yüzle yanaklarımdan öptü, “Hoş geldin, hele buyur böyle” dedi. Duvarlarına halılar asılmış, çepçevre geniş sedirler üstüne kanaviçe işlemeli yastıklar konmuş, güzel bir doğu odasına girmiştik. O gece Nuriye Hanım, sobayı harıl harıl yaktı. Kabartılan yün yatakları sobanın yanına açtı, ısınsınlar diye.” (Neftçi, 1997: 48-49).

Milli bakiye seçim sistemiyle seçilen Nermin Neftçi, bu konudaki düşüncelerini de kitabında şöyle aktarmıştır: ‘İnsan seçilince, savaş kazanmış gibi bir duyguya kapılır. Hâlbuki ben Milli İrade Sandığından çıkmamıştım. Kanun gereği, parti meclisinin oyları beni milletvekili yapmıştı. Trende giderken, zafer duygusunun yanında bir eziklik vardı içimde.’ (Nermin, 1997: 47). Yine, ‘‘Bu ilde CHP’ye verilen oylar bir milletvekili çıkarmaya yeterli gelmemişti. Başka illerdeki yeterli olmayan oylarla birleştirilmiş: ‘‘Ekten, pükten deli kıza fistan kabilinde kesilip biçilmiş’’, bana bir milletvekilliği düşmüştü.’’ (Neftçi, 1997: 47).

Aslında bu seçimlerde Muş’ta CHP’den liste başı aday olan Ahmet Hamdi Çelebi, Milli Bakiye Sisteminin mağduru olmuştu. Bu nedenden ötürü, Nermin Neftçi hakkında Yüksek Seçim Kurulu’na şikâyetle bulunmuştur. Kurul 11.12.1965 günlü kararıyla bu istemi reddetti (Neftçi, 1997: 50). Yüksek Seçim Kurulu’nun bu kararına Neftçi’ye gönderdiği telgrafında, Ahmet Hamdi Çelebi’nin tepkisi şöyle olmuştur:

“Nermin Neftçi, Gayrimeşru Muş Milletvekili Minare Mahallesi Abdullah Balkaya Evinde
MUŞ

Muş seçmenlerinin oyunu almadığınız halde Yüksek Seçim Kurulu’nun kanunu yanlış tatbik ve tefsiri neticesi, gayrimeşru Muş milletvekili olduğunuzu idrak ettiğiniz halde vilayetimiz temsilcisi kisvesi altında buraya gelmeniz sizin için züldür...”

Meşru Muş Milletvekili
A.Hamdi Çelebi” (Neftçi, 1997: 58).

Bu karara rağmen Ahmet Hamdi Çelebi'nin milletvekilliği için hakkının yenildiği için yürüttüğü mücadelesi devam etmiştir. 31.11.1965 Hürriyet Gazetesi'nin "Serbest Kürsü" sütununda şu mektup çıktı:

"Mebusluk işi ve istikbal kaygısı, Muş ilinde damadım Hamdi Çelebi'nin liste başı olması sebebiyle CHP'nin aldığı oylar fazlalaştı. Damadım köy köy dolaşarak yaptığı propaganda için 80 bin lira harcadı. CHP ileri gelenleri damadımın yerine Eminönü Kadınlar Kolu İlçe Başkanı Neriman Hanımı kontenjandan mebus çıkardı. Beş çocuklu damadım bütün ümidini mebusluğa bağlamıştı. Bunun için büyük bir borç altına girdi. Muş'tan gösterdiğiniz Neriman hanımın mebus olması mutlaka şart mıydı? Damadım gibi çok mu borçlanmış, istikbalini bu mebusluğa bağlamıştı? İsmet Paşa'dan bu hatayı önümüzdeki ara seçimlerinde telafi etmesini bekliyoruz"

Ayşe Özçelik

Cerrahpaşa K.Muhittin Sok. Aktürk Aksaray İSTANBUL" (Neftçi, 1997: 50).

Neftçi, Ahmet Hamdi Çelebi ile daha sonra barışmalarını şöyle aktarmıştır:

"Hamdi Bey hızını bir türlü alamıyordu. Partililer çok kızmışlardı, gidip dövmek isteyenler oldu. "Sakin haa" dedim. "Adam seçim kaybetmiş, bir süre sonra geçer." Gerçekten de 1-2 yıl sonra barıştık, 1977 seçiminde MSP' den milletvekili seçilip Ankara'ya geldi. Sonra da CHP'ye girdi. 1980'de vefat etti. Rahmetli için en büyük sürpriz benim 1969 seçiminde, Muş'tan genel oyla yeniden kazanmam olmuştu. O seçimde kendisi, Güven Partisi'nden aday idi." (Neftçi, 1997: 58).

Neftçi bölge ile ilgili edindiği düşüncelerini yine kitabında şöyle yazmaktadır: "Doğuda Ne Var? Doğuda insanlık vardı. Fakirliğin, geri kalmışlığın yanında kocaman yürekler vardı. Gide gele, gide gele bunu gördüm, bunu bildim. İnsan açısından yurdumuzun zengin bir yöresi idi. Sanırım Türkiye'nin en az bağnaz bölgesi doğudur. Değil katı bir etnik ayrılık gütmeye, o zamanlar, tabandan, en ufak bir bölgecilik güdüsü bile yoktu. Ta İstanbul'dan geliyordum. Görünüşüm, geldiğim sosyal çevre hatta büyük şehir politikacılığım onlara göre öyle uzaktı ki. Ama, "yaban" saymadılar. Doğuyu herkes böyle görmüyordu. Kışkırtmalar başlamıştı. Muş'a gidip gelişlerimde bu kışkırtmaları seziniyordum. İşte doğuyu hükümetler o günlerde tutmalıydı, Doğuluya o günlerde elini uzatmalıydı. Bunu doğuluların ne kadar içtenlikle beklediklerini ben iyi biliyordum." (Neftçi, 1997: 72).

3. Nermin NEFTÇİ' nin Muş'a Dair Meclis'teki Çalışmaları

1966 yılında yaşanan iki deprem Muş'un özellikle Varto ilçesinde çok etkili bir şekilde hissedilmişti. Bu iki sarsıntı sonucu birçok can kaybı yaşanırken ayrıca çok etkili bir yıkıma da neden oldu. Nermin Neftçi' nin bu doğal felaket için, Meclis'e birçok kez yazılı soru önergesi vermiştir. Muş Milletvekili Nermin Neftçi' nin, "Muş'un Varto ilçesine

bağlı köylerin, zelzeleden okulları yıkılan öğrencilerine okul binası tedariki hususunda ne gibi tedbirler alındığına ve ayrıca Muş'un Varto ilçesine bağlı, şiddetli zelzelelere maruz kalan köylerdeki yıkılan okulların yüzlerce Öğrencisine, yaklaşan ders yılı dolayısıyla okul binası tedariki hususunda ne gibi tedbirler alınmış veya alınması düşünülmektedir?" şeklindeki soru önermesine Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz' in yazılı cevap notu şöyledir: "7 Mart 1966 tarihinde Muş ilinin Varto ilçesinde vuku bulan depremde, 4 köy okulu tamamen yıkılmış, 7 köy okulu da kısmen hasara uğramıştır. Yıkılan okulların yerlerine yenilerinin yaptırılması ve diğerlerinin de onarılması için gereken keşif yaptırılarak 73.863.366 liraya ihtiyaç olduğu tespit ettirilmiştir; 1966 yılı okul yapım ödeneğinin tamamı illere dağıtılmış olduğundan, bu ödeneğin gönderilmesine imkân bulunamamıştır. 1966 yılında yaptırılacak okullar için daha önce il emrine gönderilmiş olan 3.010.000 liradan harcama yapılması, ayrıca 1966 yılı program gerçekleşmesi için de aktarma suretiyle ödenek sağlanmaya çalışıldığı; bu takdirde gerekli yardımın yapılacağı 23 Mayıs 1966 gün ve 22557 sayılı yazımızla valiliğe bildirilmiştir" (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (9): 338).

Neftçi'nin, Varto Depremi dolayısıyla Meclis'te yaptığı konuşmanın uzun metni şöyledir: Sayın Başkan, Sayın üyeler; Varto depremi dolayısıyla havadis, gazetelerde manşetti çıktığı sırada bendeniz Varto'da bulunmaktaydım. Ağır hasara uğramış olan köyleri teker teker dolaşmış ve durumu tespit etmiş bulunuyorum. Vakaa bu konuda bazı arkadaşlar gündem dışı konuşmalar yaptılar fakat bizzat izlenimlerimle, görgülerimle Hükümetin çalışmalarının bir katkıda bulunmak, aynı zamanda Yüksek Meclise izahat vermek atmacımdır. Muş'un Varto ilçesinde iki şiddetli deprem olmuştur. Malûmunuz olduğu gibi birinci deprem 7 Martta oldu. Bu birinci depremden sonra Hükümet acil (birtakım tedbirler almıştı. Fay hattı üzerinde 'bulunan 1 on tane köyün iç iskâna tabi tutulmasını kararlaştırmış ve bunun için portesi 40 milyon lirayı aşan uzun vadeli (bir iç iskân plânı hazırlarken bir yandan da zelzelenin dörder senelik muntazam periyotlarla olduğu nazarı itibara alınarak ve bir vaktin olduğu düşünülerek muvakkat bir plân hazırlanmıştır. Bu muvakkat plânın malî portesi 9 milyon liradır. En ağır hasar görmüş olan köylerin, yıkılmış olan evlerini yapmak için bilhassa fay hattında bulunan evleri Muş ovasına merkez ilçe Varto'ya nakletmek üzere 600 ev yapmak kararı alınmıştır. Bu 600 evin 20 000, tabanını 7 000 lira olarak muhtelif sınıflara ayrılmak suretiyle yapılması tespit edilmiş idi. Geriye kalan 1 400 haneye, hasar derecesine göre 700 - 1 500 er Türk Lirası kredi verilecek ve «Kendi evini yapana yardım» prensibine istinaden bunlar yıkılmış olan evlerini tamir edeceklerdi. O zaman Afetler Genel Müdürü ile görüştüğümüzde hakikaten bu Genel Müdür arkadaşımızın hukukî formaliteleri ve istimlâkleri beklemeden anlaşmalarla seri «tedbirler aldığını ki bu 600 evin yapılması için acele faaliyete geçtiğini, malzeme yığıldığını işitmiştim kendilerini tebrik etmiştim. Muhterem arkadaşlarım, jeologların kehaneti doğru çıkmadı, zelzele 4 er senelik periyotlarla değil, hemen 4 ay, sonra eskisinden çok

daha şiddetli olmak suretiyle tekerrür etti. Hükümetin almış olduğu tedbirler ile birinci zelzele 3 bin hane çadıra çıkarılmıştı. Eğer halk evlerde olmuş olsaydı elbette ki ölü sayısı sadece 12 ile, yaralı sayısı 15 ile kalmayacak yüzlerce Vartolu vatandaşımız hayatını kaybetmiş bulunacaktı. Hükümetin birinci zelzelede almış olduğu tedbirler hakikaten şayanı dikkat ve şayanı tebriktir. Fakat muhterem arkadaşlarım, zelzelenin dört ay fasıla ile çok daha şiddetli olarak gelmesi, burada evvelce alınmış olan tedbirlerin de artık kâfi gelmediğini göstermektedir. (...) Binaenaleyh bu ikinci zelzeleden sonra hükümetimizin çok daha ciddi birtakım tedbirlere gitmesi bu fay hattı üzerinde birinci zelzelede⁸, ikinci zelzeleden sonra 10'a yükselen köyleri acele olarak boşaltması veyahut bu mıntıklarda zelzeleye mukavim konutlar yapması şarttır. Bendeniz bu bölgede dolaşırken vatandaşların çok muzdarip olduğunu gördüm. Orada sühnet derecesi Ankara'dan da yüksektir. Kaynayan çadırların içinde yüksek sıcağın yüzlerce çocuğun, çocuk ishalinden yatmakta olduğunu gördüm. Bir yandan da yılanların taarruzuna uğruyorlar, bir yandan soyguncular çadırlara girip para çalıyor, insanları ürkütüyordu. Benim gittiğimden bir gün önce dört kamyon Kara köprü civarında soyulmuştur. Umumi bir asayişsizlik vardır, muhterem arkadaşlarım. Sağlık hizmetleri zelzelenin tekerrür ettiği bu bölgede son derecede zayıflamıştır. Her gün insanların öldüğü ve yaralandığı bu bölgenin bağlı olduğu Muş Merkez Hastanesinde bir dâhiliyeci hekim yoktur. Malûmunuz olduğu veçhile Muş vilâyeti sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesinde pilot bölge idi. Binlerce liralık röntgen makinesi bundan aylarca önce Sayın Sağlık 'Balkanının söz vermesine rağmen monte edilmeden beklemektedir. Bir operatör yoktur. Acil olarak Muş'ta 15 ebeye, 8 pratisyen hekime bir dâhiliyeciye ve bir de operatöre ihtiyaç vardır. Sağlık sosyalizasyon hizmetleri, bu hizmetleri gören arkadaşlarımız tarafından ifade edildiğine göre, zayıflamaya mahkûmdur. Çünkü sosyalizasyon diğer illere doğru kaydırıldıkça esas sosyalizasyonun daha önce tatbik edildiği illerdeki kadrolar zayıflamaktadır. Personel Kanununa göre yapılacak yeni uygulama tüzüğünde bir madde vardır. Bu maddeye göre artık mahrumiyet bölgelerine gidecek olan sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesinde çalışan doktorlarımız fazla ödenek alamayacaklardır. Bütün bunlar o bölgede alışılmış ve sevmeye başlanmış sağlık hizmetlerini son derece de zaafa uğratmaktadır. Vartolularla, felâket geçirmiş, evleri yıkamış, evlerinden cenazeler çıkmış, yaralılar çıkmış insanlarla konuştuğumda bana umumi dertlerini anlattılar. Bunlardan bir tanesi zirai krediler meselesidir. Zirai kredi taksitlerinin tehir edilmesini ve yeni krediler açılmasını istemektedirler. Yıkılan okullar vardır. Kış Muş'ta erken gelir. Biran evvel bu yıkılan okulların zelzeleye mukavim tipte yapıtlar şeklinde inşa edilmesi gerekmektedir. Yegâne geçim vasıtaları olan hayvanlarını kaybeden bu felâketzede insanlar iş bulamamaktadırlar. Çalışma Bakanlığımızın felâket geçirmiş olan bu bölge için bir kontenjan ayırması; memleket içi, memleket dışı; mesela Keban Barajında olabilir veyahut Almanya'ya göndermek suretiyle olabilir. Bu işsiz vatandaşlara iş sahası bulması gerekmektedir. Bendeniz oraları gezmiş bir arkadaşımız olarak bu felâketzede vatan parçasının dertlerini dile getirmeyi görev bildim. Teşekkürlerimle.

(TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (8): 334-335).

Neftçi, mecliste görev yaptığı süre boyunca 24 kez söz aldı ve 28 tane yazılı ve sözlü soru önergesi vermiştir. Meclis'te, Muş ili için Nermin Neftçi' nin verdiği diğer soru önergeleri ise şunlardır:

1-Muş'un Varto ilçesinde zelzeleden ağır hasar gören köylülerin, zirai kredi taksitlerinin ertelenmesi ve bunlara yeniden kredi verilmesi imkânları konusunda ne düşünüldüğüne dair yazılı soru önergesi (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (8): 369).

2-Muş Milletvekili Nermin Neftçi' nin, Muş'un Varto ilçesine bağlı köylerin, zelzeleden okulları yıkılan öğrencilerine okul binası tedariki hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair yazılı soru önergesi (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (8): 369).

3-Muş Milletvekili Nermin Neftçi' nin, Muş ilindeki sağlık sosyalizasyon hizmetlerinin yürütülebilmesi için gerekli olan sağlık personelinin temini hususunda ne düşünüldüğüne dair yazılı soru önergesi (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (8): 369).

4-Muş Milletvekili Nermin Neftçi' nin, Muş'un Varto ilçesinde vukua gelen zelzele dolayısıyla işsiz kalanların iş sahalarında çalışmalarını temin için bir kontenjan tanınmasının düşünülüp düşünülmediğine dair yazılı soru önergesi (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (8): 369).

5-Muş ilindeki sağlık sosyalizasyon hizmetlerinin yürütülebilmesi için acele gönderilmesi gereken 15 ebe, 8 pratisyen hekim, bir dâhiliyeci hekim ve bir röntgen mütehassısı hususunda Bakanlığınızca ne düşünülmektedir? Yazılı soru önergesi (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9: Cilt (13): 339).

6-Muş'un Varto ilçesine bağlı, şiddetli zelzelelere maruz kalan köylerdeki yıkılan okulların yüzlerce Öğrencisine, yaklaşan ders yılı dolayısıyla okul binası tedariki hususunda ne gibi tedbirler alınmış veya alınması düşünülmektedir? Yazılı soru önergesi (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9: Cilt (13): 338).

7-Muş Milletvekili Nermin Neftçi' nin, Doğu - Anadolu'nun 6 ilinde dondan zarar gören çiftçilere yeteri kadar yardım yapıp yapılmayacağına dair yazılı soru önergesi (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (2): 16).

8-Muş Milletvekili Nermin Neftçi' nin, Muş - Tatvan - Bitlis yolu üzerinde yapılan soygun olayına dair yazılı soru önergesi (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (135): 497).

9-Muş'un Dere mahallesinde, toprak kayması sonunda çöken evlere ve ölüm olaylarına dair İmar ve İskân Bakanlığına gönderilmiş soru önergesi (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (27): 294).

10- Muş İli köylerinin tarım kooperatiflerinden aldıkları kredilerin ertelenmesine dair Tarım Bakanlığına sunulan sözlü sorusu (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (28): 101).

11-Muş Devlet Hastanesinin mütehasşıs hekim ihtiyacına ve Muş ilindeki Sağlık Ocaklarının doktor ihtiyacına dair sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Ali Özkan'ın yazılı cevabı (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (28): 101).

12-Muş'un Bulanık İlçesindeki lise binasına dair sorusu ve Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in yazılı cevabı (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (29): 35).

13-Muş'un Geligözan mıntıkasında Yatılı Bölge Okulu ve Sağlık Ocağı açılmasına dair sorusu (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (36): 89).

14-Muş'un Korkut Bucağının Ortaokul ihtiyacına dair yazılı soru önergesi (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (36): 89).

15-Varto'da meydana gelen deprem dolayısıyla, tabii afetlerden zarar görenlere gerekli şekilde yardım edilmediği ve sosyalizasyon ve güvenlik tedbirlerinin alınmadığına dair demeci (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (8): 231).

16-Doğu Anadolu'da ve özellikle Muş İlinde, buğday ürününe bulaşan hastalıklara ve bazı tarım problemlerine dair konuşması (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (28): 875).

17-Muş İline tahsis edilen tohumluk buğday miktarının artırılmasına dair sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dadaş'ın cevabı (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2: Cilt (35): 314).

4. Sonuç

Kadın hareketi, başladığı tarihten bu güne kadar önemli kazanımlar elde etse de bunların yetersiz bir düzeyde olduğu bir gerçektir. Kadınların siyasi hayattaki eksik temsili sorunu aynı zamanda demokratik eşitlik sorunudur. Katılımcı demokrasinin olması gereken doğal sonucu kadın iradesinin de yönetime katılmasıdır. Bu aynı zamanda vatandaşlık hukukunun getirdiği bir haktır. Kadın temsiliyetinin gereğinin ve de öneminin tartışıldığı günümüzde 1964 yılında Muş milletvekili olan Nermin Neftçi, yabancı olduğu bir coğrafyada vekillik görevini yaparken aynı zamanda içine girdiği yeni kültürü de tanıma fırsatı yakalamıştır. Neftçi, Türk parlamento tarihinde ilk kadın başkanvekili ve ilk kadın Kültür Bakanı olarak görev almıştır. Muş'un yaşadığı sorunlara karşı büyük bir duyarlılıkla yaklaşan Neftçi, devamlı gezerek halkla iç içe bir siyasi anlayış ile hareket etmiştir. Neftçi özellikle Muş'ta yaşanan başta sağlık ve eğitim sorunları ile yakından ilgilenmiştir. Yeni okul binalarının yapımı ve hizmet verebilecek sağlık çalışanlarının şehre gelebilmeleri için çabalamıştır. Bunların dışında tarımsal alanda yaşanan sorunlara da çözüm aradığını görmekteyiz. Neftçi, meclisteki konuşmalarında ve yazılı taleplerinde özellikle

eğitim, sağlık ve tarımsal alanlarda sürekli Muş'a ödenek ayrılmasını talep etmiştir. Böyle bir etkili hizmet anlayışını İstanbullu bir milletvekilinden gören Muşlular bu yakın ilgiden gayet memnun olmuşlardır. Bunun sonucunda da bir sonraki seçim döneminde Muş halkının ısrarı ile yeniden aday olmuş ve yeniden seçilmiştir. Çalışmalarıyla bölgede kamusal alanın sadece erkeklere ait bir alan olmadığını kanıtlamıştır. Bu da Neftçi'nin milletvekili olmanın görev ve sorumluluğunu layıkıyla yerine getirdiğine dair somut bir kanıt oluşturmuştur.

Kaynakça

- Argunşah, H. (2002), *Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal*, Akçağ Yayınları Ankara.
- Arıkoğlu Ündücü, C. ve Türk, F. (2012), "Kamu Hayatında Türk Kadını", *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 31-54.
- Çaha, Ö. (1996), *Sivil Kadın, Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Çağlayan, E. (2014), «TBMM'de Muş Milletvekilleri (1923-1943): Biyografik Bir Deneme», *Makalelerle Muş*, (Ed. Ercan Çağlayan), Muş Alparslan Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014. 112-130.
- Duroğlu, S. (2007), *Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gökçimen, S. (2008), "Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", *Yasama Dergisi*, (10). 5-59.
- Ka-der. (2005), *Eşit Temsil İçin Cinsiyet Kotası Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye*, Ka-der Yayını, İstanbul.
- Konan, B. (2010), "Türk Kadınının siyasi Hakları Kazanma Süreci", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (60). 157-174.
- Milliyet Gazetesi (1969), 14.10.1969, s. 11.
- Neftçi, N. (1997), *Demokrasinin Kilittaşı Anılar*, Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara.
- Deniz, Ş. (2010), *Türkiye'de Yazılı Basında Kadınların Siyasal temsili: 03 Kasım 2002 ve 22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri*, İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayınları.
- TBMM Albümü (1920 - 2010). (2010), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, (1-2). Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi, (2-8-9-13-27-28-29-35-36-135).
- Tuncer, E. (2006), *Türkiye'de Seçim Uygulamaları/Sorunları*, TESAV Yayınları, Ankara.
- Türk İdareciler Derneği. (2012), *İdarecinin Sesi*, Türk idareciler Derneği, Ankara.
- Yozgat, F. ve Zabun, S. (2009), "Seçim Sistemleri ve Uygulamaları", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10 (2), 73-91.

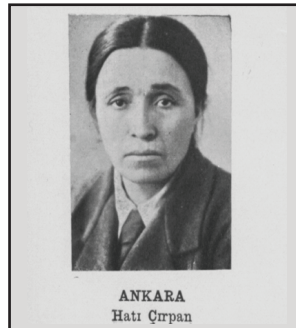
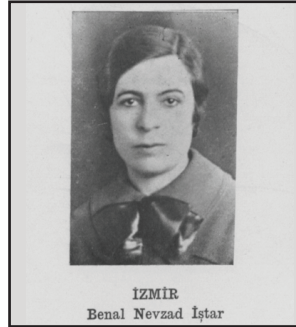

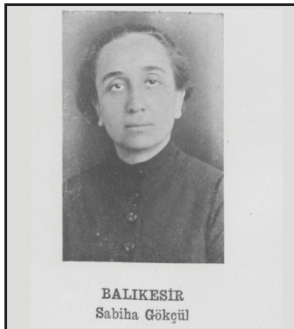
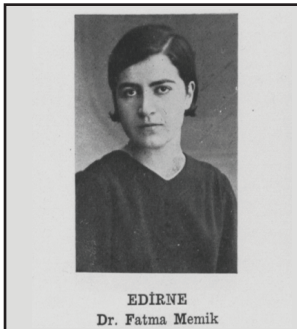
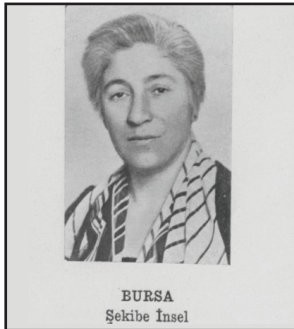
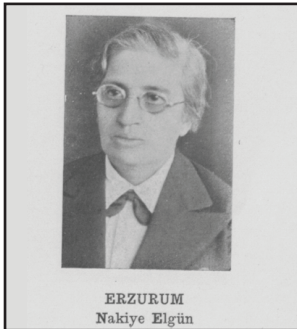
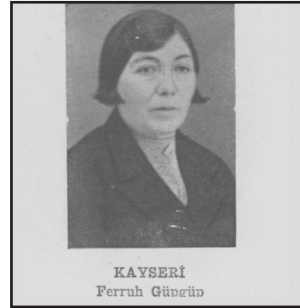
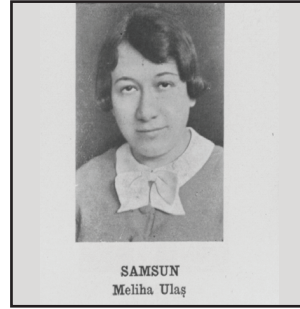
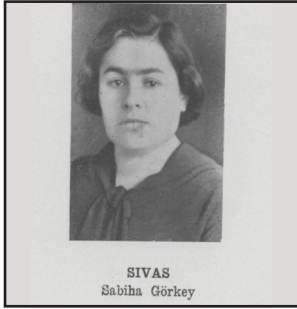
Ek-1: Nermin Neftçi (Hayriye Ayşe Nermin Neftçi)

Kaynak: TBMM Albümü (1920 - 2010), Cilt (2): 2010: 880.

Ek-2: TBMM İlk Kadın Milletvekilleri (1935 -1939)

Kaynak: Duroğlu, S. 2007: 145-149.

THOMAS KUHN'UN BİLİM ANLAYIŞI ÜZERİNE

Abdurrahman DENKTAŞ*

Özet

Bir filozof ve felsefe tarihçisi olarak Thomas Kuhn, 20. Yüzyılın ikinci yarısında bilim ve felsefe tarihinin akışını değiştirebilecek devrimsel bir bakış açısı sunmuştur. Kendisinden önceki filozof ve felsefe tarihçileriyle kıyaslandığında, kullandığı kavramlar ve terimler oldukça yenidir. Sahip olduğu perspektif de diğer filozoflar ve bilim tarihçilerinin perspektiflerine kıyasla zıt bir konumdadır. Bu çalışmanın temel amacı T. Kuhn'un bu devrimsel perspektifini onun kullandığı kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri tanımlayarak irdelemektir.

Anahtar Kelimeler: Thomas Kuhn, Bilimsel Devrimler, Paradigma, Bilim ve Felsefe Tarihi

ON THE UNDERSTANDING OF SCIENCE IN THOMAS KUHN

Abstract

Thomas Kuhn, as a philosopher and a science historian, has made a revolutionary touch in the history of science and philosophy in the second middle of 20. century. Compared to the philosophers and science historians before him, the concepts and the terms used by him is mostly new. The perspective that he presented throughout his works stands contrary to other perspectives as well. In this study, the main target is to analyse his revolutionary perspective through defining the concepts he used, and mentioning the relations between these concepts.

Key Words: Thomas Kuhn, Scientific Revolutions, Paradigm, The History of Science and Philosophy

* Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Felsefe Bölümü - Muş/Türkiye
e-mail: adenktas1986@hotmail.com

1. Giriş

Aristoteles'in belirttiği gibi insan doğası gereği bilmek istemektedir. Aristoteles'in bu deyişten kastettiği şey, insanın bir özne olarak kaçınılmaz bir şekilde bilgiye yönelmesi halidir (Aristoteles, 2012: 75). Bu bakımdan, Aristoteles'le aynı görüşte olmamız durumunda, insanın bilme ve anlama isteğinin insanın ilk var oluşundan itibaren mevcut olduğunu söylememiz herhalde yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte, insanın bilgiye yönelme şekline baktığımız zaman bu yönelişin her zaman bilimsel bir kaygıdan beslenmediğini söylemeliyiz. Örneğin, ateşin keşfinin ve kullanımının başka bilgilere kapı açan zamanının şartlarında yeni bir bilgi olmasına rağmen ateşi keşfeden insan davranışının bilimsel olmaktan ziyade pratik bir kaygıdan beslendiği aşikârdır. Bundan dolayı, bilimsel çabanın yöntemi ve amacı bakımından gündelik bilgiden ayrıldığını söylemeliyiz. Buradan hareketle bilginin insanlık tarihiyle yaşıt olmasına rağmen bilimsel etkinliğin daha genç bir aktivite olduğunu görmekteyiz. Bunun temel sebebi, bilimsel sürecin bilgiyi ilke, yöntem ve teknikler aracılığıyla elde etmiş olmasıdır. Bundan dolayı bilimsel olmayan bilgi kümelenmeleri her zaman mevcuttur. Bilim ve felsefe tarihine baktığımız zaman da en çok dikkat çeken konulardan biri, bilimsel olan ve olmayan bilginin birikme şeklidir. Kimi bilim tarihçisi ve felsefecilerine göre, bilimin ilerleyişi bilimsel bilginin üst üste birikmesiyle sağlanıyorken diğer bilim tarihçisi ve felsefecilerine göre ise bilimin ilerleyişi düzenli olarak üst üste biriken bilgilerle değil, bilimsel devrimlerle sağlanmaktadır. Bilim felsefesi literatüründe bilimin ilerleyici niteliğini savunan ve vurgulayan ilk görüş, bilimi bir ürün veya sonuç olarak değerlendirmektedir (Arslan, 2013: 99). İkinci görüş ise bilimi bir etkinlik olarak değerlendirmekte olup sonuçlara giden süreci vurgulamaktadır. Bu ikinci görüşü savunan başlıca isimlerden biri de Thomas Kuhn'dur. Thomas Kuhn; bilimin niteliği, ilerleyişi ve bilim adamlarının bilimsel perspektiflere olan yaklaşımını incelerken sonradan açıklayacağımız paradigma, olağan bilim, bilimsel devrim gibi kavramları kullanmıştır.

Bu kavramları açıklamaya girişmeden önce Thomas Kuhn'un bilim tarihine olan bakış açısını ve temel felsefi kaygısını aktarmamız gerekmektedir. Kuhn'un görüşlerinde kendisini açığa çıkaran temel şey; aydınlanma, sanayi devrimi gibi olgularla birlikte gelişen ve bilim adamını nesnel, önyargısız, eleştiri kabul edebilir olarak gören 20. yüzyılın modern bakış açısına karşı olan devrimsel tutumudur. Özellikle mantıkçı pozitivistlerin ortaya çıkışıyla oluşan, bilime mutlak bir rasyonellik, mutlak bir objektiflik atfeden ve bilimi adeta mitleştiren bu süreç Thomas Kuhn'un *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* adlı çalışmasıyla birlikte tartışma götürür bir konuma gelmiştir. Çünkü Thomas Kuhn'a göre bilimsel sürecin yönü, bilim insanlarının inançları ve sosyo-kültürel yapılarıyla birlikte değişebilmektedir. Bu bakımdan, tartışılmaz sonuçlar yarattığını iddia ettiğimiz bilimsel süreç aslında bilinçaltımız, davranışlarımız ve kararlarımızla yön değiştirebilmektedir. O halde yönelimlerin farklılaşması tartışılmaz olduğu varsayılan bilimsel sonuçların da

farklılaşmasına sebep olacaktır. Dolayısıyla, ortada, değişmez ve mutlak bir şekilde herkes için geçerli olan tek bir sonuç var olmayacaktır. Bilim adamının mutlak bir şekilde tarafsız olamayacağını düşünen Thomas Kuhn'a göre her türlü gözlemin altında belli belirsiz bir teori yatmaktadır. Yani objektif bir veri elde etme amacıyla olguya yönelen bir bilim adamı farkında olmasa da olguyu subjektif bir bakış açısıyla analiz etmektedir. Bu subjektif bakış açısı da hem bilim adamının ait olduğu bilimsel çevrenin perspektifiyle hem de bilim adamının bizzat kendisinin sosyal kültürel arka planıyla şekillenmektedir. Yani katıksız bir gözlemin varlığı mümkün değildir (Lecourt, 2006: 96). O halde belli bir olgunun gözlemlenmesinden farklı çevrelere ait bilim adamları farklı sonuçlar çıkarabilecektir. Bütün bu sebeplerle; yönelimlerimiz, davranışlarımız, inançlarımız ve toplumsal koşullar değiştiği vakit nesnel sonuçlar verdiği iddia edilen bilimsel süreçten farklı sonuçlar almamız söz konusu olacaktır. Bundan dolayı, Kuhn'un temel argümanlarından biri, bilimi sonuçları üzerinden değil bu sonuçları meydana getiren süreç üzerinden değerlendirmektedir. Çünkü objektiflik ve mutlaklık isnat ettiğimiz sonuçlar; inançlarımızın, önyargılarımızın ve ön kabullerimizin şekillendirdiği bilimsel süreçten kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı bilim tarihinin derinliklerinde yer alan sonuçları itibariyle geçersiz görünen bilimsel açıklama ve tanımlama modellerini yeniden tartışmamız gerekecektir. Bu anlayışla hareket edecek olursak, örneğin, sonuçları itibariyle geçersiz olan Aristotelesçi evren görüşünü tamamen bir kenara atmak yerine bu görüşü meydana getiren süreci incelemek gerektirecektir.

2. Bilimsel Devrimlerin Yapısı

Bilimsel Devrimlerin Yapısı adlı kitapta, Thomas Kuhn, eserinin hemen başında, bir yandan geçmişten bu yana toplumlarda yerleşmiş olan bilim imgesinin neden hatalı olduğunu açıklamaya çalışmakta diğer yandan da kendi bilim imajına dair ipuçlarını daha sözünün başında belli etmektedir:

“Tarih, yalnızca bir zaman dizimi ve anlatı deposu olarak görülmediği takdirde, şu anda bize egemen olan bilim imgesinde esaslı bir dönüşüme yol açabilir. Bu imgenin bizzat bilim adamı için bile şimdiye kadar hemen hemen tek kaynağı olan tamamlanabilmiş bilimsel başarıların incelenmesi, ya klasik yapılarda yer aldıkları biçimde ya da, daha yakın bir zamandan beri, yeni kuşak bilim adamlarına mesleğin öğretildiği ders kitaplarında kaydedildikleri biçimde olasıdır. Hâlbuki bu tür kitapların amacı, kaçınılmaz olarak iknaya yönelik ve pedagojiktir. Bir ulusun kültürü hakkında turist broşürlerinden yahut dil öğrenilen metinlerden ne kadar fikir edinebilirsek, bu kitaplardan çıkartılacak bir bilim kavramı da, onları üretmiş olan asıl çabayı o kadar yansıtabilir. Elinizdeki denemede bu tür kitapların bizi ne gibi temel noktalarda yanılgıya sürüklediğini göstermeye çalıştık. Amaçlanan, tarihin doğrudan doğruya araştırma faaliyetini kaydetmesinden doğabilecek oldukça farklı bilim kavramını ana hatlarıyla çizmektir.” (Kuhn, 1995: 59).

Bu satırlarla Thomas Kuhn'un kastettiği şey, objektiflik ve mutlaklık isnat edilen bilimin öğretilmeye çalışıldığı ders kitaplarının neyin ne olduğunu açıklamaya çalışmaktan ziyade neyin ne olması gerektiğini bilim insanlarına dikte etmeye çalışan aygıtlar olduğudur. Bu bağlamda Thomas Kuhn'a göre bu ders kitapları; objektif, önyargısız, eleştiri kabul eden bir bilim vaadinden ziyade bu yapıtları üreten insanların bireysel çabalarını ve öznel perspektiflerini açığa çıkarmaktadır. Buradan çıkarabileceğimiz sonuç, bilimin varlık hakkında -kaçınılmaz olarak- doğru bilgiler veren bir yapıda olmasından ziyade inanç ve kültür gibi farklı değişkenlerle manipüle edilmeye müsait bir yapıda olmasıdır. Thomas Kuh'un bu ders kitaplarından öğrenilecek bilimi bir ulusun kültürü hakkında bilgi veren turist broşürlerine benzetmesi de bu sebeptir. Çünkü bir turist broşürü de bir ulusun kültürünü doğru bir şekilde aktaramayacak kadar yüzeysel, dar ve özeldir. Bu eleştirisinin ardından Thomas Kuhn bilim tarihçilerine iki kritik misyon yüklemiştir (Kuhn, 1995: 60). Bunlardan ilki keşfedilen yasaların veya icat edilen kuramların veya ispatlanan olguların kim tarafından hangi zaman diliminde gerçekleştirildiğidir. İkincisi ise modern bilim yapısının oluşmasını engellemiş, geciktirmiş veya birikmesini önlemiş olan bilim dışı öğelerin betimlenmesi ve açıklanmasıdır. Çünkü bilimsel olanın ne olduğunu belirlemek için bilim dışı olan öğelerin sınıflandırılarak tanımının yapılması ve bilimsel olandan ayrı bir köşeye bırakılması gerekmektedir.

2.1. Paradigma

Daha önceden de belirttiğimiz gibi Thomas Kuhn'un bilim tarihinde ortaya koyduğu perspektif; modernist, pozitivist ve olgucu bilim anlayışına bir anlamda karşı çıkış; bir anlamda da bu bilim anlayışına karşı bir alternatif üretme çabasıdır. Bu yönde ilerlerken Thomas Kuhn'un dayandığı temel argümanlardan biri, bilimsel gelişmenin çizgisel ve kümülatif bir sürece dayanmadığı iddiasıdır. Ona göre bilimsel ilerme çizgisel bir yönde değil kökten değişim ve kopmalarla kendisini göstermektedir. Bu kökten değişim ve kopmaların sebebi de bilimsel devrimlerin sebep olduğu paradigma değişimleridir. T. Kuhn'a göre bu bilimsel devrimlerin oluşmasıyla beraber bir paradigma yerini diğer paradigmaya bırakır. Bu noktada paradigma kavramını daha detaylı bir şekilde açıklayabiliriz. Thomas Kuhn, paradigma kavramını kullanırken hem yerleşik tanımından hem de bu yerleşik tanımı içerisindeki işlevinden bahsetmektedir. Bu bağlamda, paradigma bir model veya örnektir. Bu tanımdaki işleviyle paradigma kendisinden hareket edilerek kendisi yerine kullanılabilir sayısız örneğin üretilmesini sağlamaktadır. Ancak, Kuhn'a göre bilimdeki kullanımıyla paradigma kavramı bir türetim kalıbı olmaktan ziyade -hukuktaki gibi- koşulların zorlaşması ve farklılaşmasına rağmen esnetilebilen bir model gibidir. Burdan hareketle paradigmayı sayısız veya sınırlı sayıdaki özel durumu kendi alt başlıkları olarak tanımında içerebilen genel bir açıklama ve tanımlama birimi olarak tarif edebiliriz. Bu tanımına rağmen, Kuhn'a göre, bir paradigma ortaya çıktığı dönemde açıklayıcılık ve içerik olarak mutlak bir kesinlik taşımayacaktır. Burada, mutlak kesinliği taşımayacağına

rağmen paradigmayı ayakta tutacak olan şey –bilimsel bir devrimle kesilmediği veya değişmediği sürece- verili koşullarda ortaya çıkabilecek sorunlara bir çözüm umudu sunmasıdır. Mutlak bir kesinlik taşımadığı sürece, bir paradigma ilgili olduğu özel bir koşulu açıklayamama ihtimaline sahip olduğu gibi açıkladığını iddia ettiği özel durumda dagerçeğe isabet edememe ihtimaline sahiptir. Bu bakımdan paradigmanın kanımızca en önemli özelliği, en hayati sorunlar üzerine, kendisine rakip olan açıklama ve tanımlama modellerine göre daha başarılı ve tutarlı açıklamalar yapabilmesidir (Kabadayı, 2011: 141). Örneğin, Aristotelesçi evren görüşünün en temel konularda yaptığı hatalı açıklamalara rağmen (Dünya'nın evrenin merkezinde olduğu iddiası) skolastik periyotta güçlü bir şekilde egemen oluşunun sebebi de mevcut koşullara göre tutatlı ve tatmin edici bir sistemi içermesidir. Aslında bir paradigmanın ortaya çıkışının ve mevcut kültürel-sosyal atmosferle beslenip rakip açıklama ve tanımlama modellerine karşı galip gelişimin en önemli örneklerinden biri Aristotelesçi evren görüşüdür. Çünkü ortaçağdaki yoğun dini atmosfer doğanın açıklanma biçiminin mekanik bir yolla yapılmasına engel bir durum taşımaktaydı. Bundan dolayı, varlığın açıklanma biçiminde bir yaratıcının veya bir ilk nedenin varlığını bir önkabul olarak taşıyan bir sistem, her halükarda, materyalist ve determinist bir açıklama biçimine karşı galip gelirdi. Bundan dolayı, varlığı ve doğayı teleolojik bir yolla açıklayarak cansız olan maddeye bir anlam katan Aristotelesçi açıklama biçimi mevcut siyasal otorite olan kiliseler tarafından da yoğunlukla kabul görek uzunca bir süre egemen olmuştur.

Bunun dışında, T. Kuhn'a göre evreni anlamıza ve tanımlamamıza yarayan bir ilk paradigma oluştuktan sonra mevcut bir paradigmaya sahip olmadan araştırma yapılması imkansızdır (Kuhn, 1995: 143). Çünkü, Thomas Kuhn'a göre, bir paradigmanın terkedilmesiyle diğer paradigmanın eskisinin yerini alması eşzamanlı gelişmiyor ise bu adeta paradigmayı değil bilimi terketmektir. Bu noktada T. Kuhn, paradigmanın araçsal işlevini vurgulamaktadır. Çünkü paradigma bir açıklama, tanımlama ve çözümleme modeli olduğu müddetçe, bir paradigma olmadan kendi içerisinde birçok çeşitlilik ve birçok özel durum barındıran evreni açıklamaya girişmek imkansızdır. Bunun yanısıra bir paradigma çizdiği yol itibarıyla mensubu olan bilim adamının işini kolaylaştırır. Paradigmanın bu araçsal yönü bilim adamının hareket edeceği noktayı belirleyerek bilim adamını her defasında bir işi en başından ele alma zahmetinden kurtarır. Örneğin, bir paradigmanın hangi deneylerin yapıldığı ve hangi deneylerin yapılmaması gerektiğini belirtmesi bilim adamının işini kolaylaştıran durumlardan biridir (Güzel, 2010: 155).

2.2. Olağan Bilim

Thomas Kuhn'a göre paradigmanın ortaya çıkışı ve başarısı ilgili bilim adamlarını "olağan bilim" diye adlandırılan sürece sokmaktadır. Bu süreç paradigmaya olan bağlılığın başladığı ve arttığı dönemdir. Thomas Kuhn'a göre bilim adamları bu dönemde,

doğayı adeta, paradigmanın sağlayıp hazırladığı ve çok az değiştirilme olanağı bulunan bir kutuya yerleştirilmiş bir halde görmektedir (Kuhn, 1995: 83). Ona göre bu dönemde bilim adamlarının asıl amacı yeni kuramlar yaratmak veya ispat etmek değil, aksine başka bilim adamlarınca yaratılan kuramlara karşı negatif bir tutumla yaklaşımdır. Çünkü paradigmaya duyulan güven ve artan bağlılık bunu gerektirmektedir. O halde, olağan bilim dediğimiz kavram paradigmaya duyulan güvenin başlaması ve paradigmaya artan bağlılıkla birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan bakıldığında, olağan bilim dönemi, paradigmanın başlatıldığı ve içerisinde bulundurduğu bir süreç olarak adlandırabiliriz. Bu yüzden, olağan bilim dönemi paradigma'yla beraber ilerleyen bir yapıdadır. Çünkü, olağan bilim sürecinde ortaya çıkabilecek olan sorunlar paradigmatik çerçeve içerisinde yanıtlanmaya çalışılır ve çözülemeyen dahi bir anlam verilmeye çalışılır. Olağan bilim döneminin diğer bir yönü ise üzerine çalışılan, yoğunlaşılacak alanın çok sınırlı olmasıdır. Bilim insanları bu dönemde daha dar bir alana odaklanmaktadırlar. Bu aslında bilim-dışı veya bilim karşıtı bir tutum olarak görünse de Thomas Kuhn'a göre bu tutum bilimin gelişimi açısından gereklidir (Kuhn, 1995:83). Çünkü üzerine çalışılan, odaklanılan alanın dar ve sınırlı oluşu o alanla ilgili daha derin ve ayrıntılı bir bilgi birikimini olanaklı kılar.

Daha önceden de belirttiğimiz üzere, paradigmlar mutlak bir kesinlik taşımadığı için cevap veremediği, çözümlenemeyeceği sorunlar elbette olacaktır. Burada, paradigmayı ayakta tutacak olan şey çözümediği sorunların sayısının zamanla orantılandığı zaman yukarı doğru çıkan bir çizgide artmamasıdır. Çünkü olağan bilim sürecinde cevabı verilemeyen soruların/sorunların artması çelişkiye –T. Kuhn'un deyimiyile- anomaliye sebep olur. Çelişkilerin artması hem paradigmaya duyulan güvenin azalmasına hem de yeni arayışlara sebep olur. Bu girilen yeni dönemin adı ise *bunalım süreci*dir. Bunalım döneminde ortaya çıkan yeni çözümlenme arayışları "olağan bilim dönemi"nden bir kopuş olduğundan olağan bilim dönemi sona erer. Bu bağlamda söyleyebileceğimiz şey, olağan bilim döneminin paradigma'nın içinde başlayıp paradigma yıkılmadan önce son bulduğudur. Dolayısıyla, paradigma olağan bilim dönemini tam olarak kapsamaktadır.

2.3. Bunalım Süreci

Bunalım süreci ise eski paradigmanın yanıt veremeyişi ile yeni paradigmanın oturulmaya çalışıldığı dönemdir. Bunalım, bir anlamda yeni kuramların ortaya çıkması için bir önkoşuldur. Çünkü mevcut paradigmanın ortaya çıkan sorunlara düzenli olarak yanıt verdiği durumlarda ortada bir çelişki yoktur ve dolayısıyla ortada bir bunalım dönemi de yoktur (Kuhn, 1995:141). T. Kuhn'a göre, bunalım döneminde bilim adamının paradigmaya duyduğu güven azalsa da, aykırı örneklerle karşılaşılsa da, mevcut paradigmanın terk edilmesi kolay olmamaktadır. Bununla birlikte, Kuhn'a göre karşı örneklerin olmadığı bir olağan dönem de mevcut değildir (Kuhn, 1995:141). Bundan dolayı olağan dönem bunalım döneminden ayrırteden şeyler olağan dönemin hiçbir aykırılık barındırmaması

değil sadece ortaya çıkan çelişiklere vereceği cevapların zayıflaması ve tutarlılığın azalmasıdır. Anomalilerle karşılaşan bilim adamının ilk çabası mevcut paradigmaya ait olan kuramları karıştırarak çelişkiyi giderecek bir çözüm bulmasıdır. Bu adeta yırtılan bir elbiseye bir yama yaparak veya bozulan bir makineyi tamir ederek yeniden kullanmaya devam etme çabasıdır. Çünkü mevcut paradigmayı ayakta tutma çabası vardır. Mevcut paradigmayı ayakta tutmaya çalışma sebeplerinden başlıcası, olası bütün sorunlara çözüm getirme iddiasında bulunan paradigmalarda yeniliklere, farklılıklara kapalı olacak biçimde taşıdığı dogmatik karakterdir. Çünkü mevcut paradigmayla evreni, olguları ve kendisini anlamlandırmış olan bir bilim adamı için -veya sıradan bir insan için- kökten bir değişim oldukça zordur. Aristotelesçi paradigma ile Kopernikçi paradigma arasındaki evrenin merkezi üzerine olan farklılık ve sonradan gelenin öncekini ortadan kaldırmasıyla oluşan paradigmal değişimin felsefe ve bilim tarihinde yarattığı etki, duysal verilerden hareketle Güneş'in Dünya'nın etrafında döndüğüne inanmış olan herhangi bir insan için de oldukça çarpıcı olmuştur. Özetle, mevcut paradigmanın sunduğu çerçevede çözümlenemeyen sorunların bilim adamını yeni arayışlara sürükleyecek kadar çoğalması bunalım dönemini meydana getirir. Bunalım döneminin ardından da mevcut paradigma terk edilip yeni bir paradigma benimsenir (Demir, 2012:92).

3. Sonuç

Sonuç olarak söylemek gerekirse, bilimsel ilerlememin düz ve kümülatif bir çizgide devam ettiğini reddedip bilimsel gelişmenin ancak bilimsel devrimlerle mümkün olduğunu iddia eden T. Kuhn, bizzat kendi bilim perspektifiyle bilim tarihinde ve bilim felsefesinde bir devrime imza atmıştır. Bu devrimsel yaklaşımı, bilimsel süreci ve bu sürecin sonuçlarını adeta mitleştirerek bilimi, tartışma götürmez, nesnel bir yapı olarak tanımlayan 20. Yüzyıl'ın olgucu bilimsel yaklaşımını temelden sarsmıştır. Ona göre toplumsal koşullar, sosyo-kültürel yapı, inançlar ve önyargılar bilimsel sürecin içerisinde bulunan bilim adamlarının bilimsel perspektifini önemli oranda şekillendirmektedir. Bilimsel sürecin farklı koşullarla şekillenmesi durumu da bilimsel süreçle elde edilen, objektif ve değişmez sanılan sonuçların mutlaklığını tartışılır hale getirmektedir. Bu sebeplerden dolayı bilim adamlarının bilimsel perspektifini şekillendiren etmenler değiştiği müddetçe mutlak olduğu varsayılan sonuçlar da değişecektir. Bu durumdan dolayı, Thomas Kuhn'a göre, bilim tarihçisine düşen görev sonuçlarından ziyade sonuçlara giden süreci irdelemektir. Ona göre bu sonuçlara giden süreç mevcut paradigmayla şekillenmektedir. Paradigma'yı, belirli bir dönemde, belirli bir bilimsel çevrede hakim olan rakip açıklama ve tanımlama birimlerine karşı galip gelen bir açıklama ve tanımlama modeli olarak gören Thomas Kuhn'a göre paradigmlar bilimsel devrimlerle değişmektedir. Thomas Kuhn'a göre bilim tarihi de bu tarz devrimlerle ve paradigma değişimleriyle doludur. Bu sebeple bilimsel ilerleme düz ve kümülatif bir çizgiyle değil kesintilerle ve kökten değişimlerle sağlanmaktadır. Çünkü paradigma değişimleri önceden inanılan ve mutlak olduğu kabul

edilen teorilerin terk edilmesini mecbur kılmaktadır.

Thomas Kuhn'un paradigma kavramını kullanarak ortaya koyduğu perspektife bakıldığı zaman hem tarihsel gerçekler üzerinden hem de bilginin doğası üzerinden kendisine katılmak gayet mümkündür. Tarihsel olarak bakıldığı vakit, belli bir zaman dilimde sarsılmaz bir şekilde inanılan bilimsel doğruların gerçekle uyuşmadığı tarihin ilerleyen dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Örneğin insanlar uzun bir süre boyunca Dünya'nın evrenin merkezinde olduğu kanısıyla yaşamıştır. Bu sonradan Kopernik'in bulgularıyla çürütülmüş bir iddiadır. Bu iki farklı bilgi birbirini tamamlayan değil birbirini çürüten bilgilerdir. Yani, ortada, Thomas Kuhn'un vurguladığı gibi kökten bir değişim vardır. Bilginin doğası üzerinden bakıldığı vakit görülen şudur ki insan bilgisinin sınırları yoktur. Bilginin sınırları olmadığı için henüz bilmediğimiz şeylerin bildiğimiz şeylere oranla katbekat daha fazla olduğunu iddia edebiliriz. Öte yandan evrende mutlak bir determinizmin olmayışı ve belirlenmemişliğin belirlenmişliğe oranla daha fazla olduğu ortadadır (Arslan, 2014: 191). Çünkü bilimde cevabı bulunmayan soruların giderek arttığı görülmektedir. Soruların giderek artması da mevcut paradigmalara sallenmesine ve yeni paradigma arayışlarına davetiye çıkartmaktadır. O halde sonradan bileceğimiz, öğreneceğimiz şeylerin mevcut bilgilerimizle kökten farklılıklar taşıdığına şahit olmamız yüksek bir ihtimaldir. Bundan dolayı hiçbir paradigmanın sonsuz bir şekilde hüküm süreceğini iddia edemeyiz, çünkü yeni öğrendiklerimizle ve değişen koşullarla doğayı açıklama ve tanımlama şeklimiz muhakkak ki değişecektir. Bütün bu sebeplerle, Thomas Kuhn'un ortaya koyduğu tutarlı ve tatmin edici perspektifiyle bilim tarihine güçlü bir damga vurduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Aristoteles (2012), *Metafizik*. Çev., Ahmet Arslan. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Kuhn, Thomas (1995), *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. çev. Nilüfer Kuyaş. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Güzel, Cemal (2010), *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Arslan, Ahmet (2012), *Felsefeye Giriş*. Ankara: Adres Yayınları.
- Demir, Ömer (2012), *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Kabadayı, Talip (2011), *Duhem'denLaudan'a Çağdaş Bilim Felsefecileri*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Lecourt, Dominique (2006), *Bilim Felsefesi*. Çev. Işık Ergüden. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Arslan, Ahmet. (2014), *İlçag Felsefe Tarihi 3*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.